

راهکارهای تکوین،
شکل‌گیری استمرار
فرهنگ شهادت طلبی در جامعه

راهی برای باشرف‌زیستن امت

دکتر سید عبدالله متولیان

اشاره:

فرهنگ شهادت‌طلبی به عنوان کارآمدترین و مؤثرترین عنصر در پیشبرد اهداف و حفظ ارزش‌ها و مقابله با دشمنان داخلی و خارجی مطرح بوده است. فرهنگ شهادت‌طلبی یعنی باور به خدا و معاد، اعتقاد راسخ بر درستی و برحق بودن راه اسلام ناب محمدی (ص)، ایستادگی در مقابل دشمن، ایثار و فداکاری جهت حفظ ارزش‌های انقلاب و اسلام ناب، خستگی‌ناپذیری و اعتقاد به احدی الحسینیین (پیروزی یا شهادت در راه خدا). اسلام با مسلح کردن پیروان با ایمان خویش به دیدگاه احدی الحسینیین، آنان را چنان بار می‌آورد که در میدان‌های جنگ نیز، چه بکشند و چه کشته شوند، پیروز باشند و به نیکویی دست یابند. سلحشوری‌ها و ایثارگری‌ها در راه خدا، فدا نمودن نه از بهر طمع بهشت و نه از سر اجبار و تسلیم و نه از سر نادانی؛ انقلاب شکوهمند درونی است که همانند علی بن ابی طالب (ع) در نبرد با عمر بن عبدود، پاسخ توهین و تف انداختن دشمن را با درنگ می‌دهد و این درنگ مولا، از اخلاص و روحیه ایثار (از خودگذشتگی) نشأت دارد؛ چرا که بدون این درنگ، او به خواسته هوا و هوس و منیت اجابت می‌نمود. ترویج فرهنگ ایثار و شهادت نیاز به لوازمی دارد که ابتدا با شناخت درست جوهره ایثار و

شهادت و در گام بعدی تجلی این جوهره در نقل و عمل مروجین، فرهنگ‌سازان و مدیران ارشد کشور در بستر جامعه جاری و ساری می‌شود و به تبع آن جامعه از برکات مادی و معنوی آن برخوردار می‌گردد؛ برکاتی همچون قانونگرایی، ضابطه‌مندی، مسئولیت‌پذیری، رعایت هنجارهای اجتماعی، روحیه آزادمنشی و سلامت نفس، در کنار حفظ قداست و حرمت ایثارگران و شهدا از آن جمله است. استقبال از مرگ در راه عقیده و آرمان، نزد ملت‌های دیگر هم ارزشمند و ستودنی است و مردم آزاده چنین مرگی را تقدیس و تمجید می‌کنند و آن را برتر از زندگی مذلت‌بار و زیر بار ستم و همراه با تنگ و پستی می‌شمارند. مرگ سرخ نوع کمال‌یافته‌تری از حیات است و شهدا زندگان جاویدند. حسین بن علی (ع) آگاهانه به استقبال این مرگ سرخ رفت. یارانش نیز مانند خود او شهادت‌طلب بودند. اگر در اظهارات یاران امام حسین (ع) در شب عاشورا دقت شود، این روحیه در گفتارشان موج می‌زند و هر یک برخاسته، عشق خود را به کشته شدن در راه خدا و در حمایت از فرزند پیامبر و مبارزه با ظالمان ابراز می‌کردند، با آن که حضرت بیعت خویش را از آنان برداشت که هر کس می‌خواهد برود، اما سخنشان چنین بود: «الحمد لله الذی اکرمتنا بنصرک و شرفنا بالقتل معک»؛ سپاس خدایی را که با یاری کردن تو، ما را گرامی داشت و با کشته شدن همراه تو، ما را شرافت بخشید.

ضرورت و اهمیت موضوع

رمز پیروزی انقلاب اسلامی، تأسی از فرهنگ ایثار و شهادت و گفتمان امام خمینی (ره) بوده است. مقام شهادت از بالاترین رتبه‌های انسانی و اسلامی در جوامع بشری بوده و قرآن، شهیدان را به حیات جاوید و مقام عالی نزد پروردگار رهنمون ساخته است. وجود روحیه ایثارگری و شهادت‌طلبی در عرصه روابط اجتماعی، به عنوان ارزش‌های کلیدی فرهنگ اسلامی و سطح روح تزاید آنها در زندگی اجتماعی سرمایه‌ای عظیم و قابل اتکا است که می‌تواند تحقق اهداف نظام مقدس اسلامی را تسهیل و تضمین نماید.

شهادت‌طلبی مفهومی مقدس است که در وهله نخست ریشه در دین دارد. تاریخ نشان داده است که ایدئولوژی‌هایی که ریشه در دین داشته‌اند، مؤثرترین و بیشترین انگیزه‌ها را در افراد ایجاد کرده‌اند. این مفهوم به مردم یاری می‌رساند تا در برابر تجاوز، ستم و ظلم متجاوزان ایستادگی کنند و نتایج را به نفع مصالح عمومی مردم به اتمام برسانند. بی‌گمان یکی از مهمترین ویژگی‌های شهادت‌طلبی؛ جوهر ذاتی شجاعت، حماسه‌آفرینی و فداکاری است. ویژگی‌های فوق، رابطه‌ای نزدیک و ساختاری با این مفهوم و فرهنگ مقدس دارد.

به نظر می‌رسد که ترویج روحیه ایثار و شهادت‌طلبی و نیاز به قهرمانان، جزو لاینفکی از زندگی انسانی شده است؛ چرا که ستودن آیین سلحشوران و پهلوانان و از خودگذشتگان و جنگاوران، در همه مذاهب و سینن دنیا، به عنوان مهمترین روش و ابزار تأمین امنیت جوامع و حفظ اقتدار کشورها و نظام‌های سیاسی بوده است.

امروزه در بسیاری از کشورهای مترقی و پیشرفته دنیا، سعی بر آن شده است که برای حفظ روحیه حماسه‌ای و متحرک نمودن جامعه خود به سمت و سوی اهداف دلیران و رزمنده‌هایی که در جبهه‌های نبرد جانشان را به خاطر میهن از دست داده‌اند، با ساختن مجسمه‌های یاد بود، بر پا نمودن یادواره‌های متعدد و ایجاد و گسترش موزه‌های جنگی، آن اهداف و دستاوردها را به نسل‌های بعدی خویش انتقال دهند؛ چرا که آنان به خوبی دریافته‌اند که اگر چنین نکنند، پس از اندک زمانی دستاوردهایی که برایش خون ریخته‌اند، دستخوش تغییرات بسیار و فراموشی خواهد شد. این است که با حفظ کردن و نگهداری آثار به جای مانده از آن دفاع‌ها و جنگ‌ها و در معرض نمایش گذاشتن آن‌ها، هدف خود، حس میهن‌دوستی، دفاع از قوانین و بسیاری از اندیشه‌ها و اهداف سیاسی خود را با آن سمبل‌های مقدس همیشه متذکر می‌شوند.

تانک‌های سوخته‌ای که جان‌پناه عده‌ای سرباز

بوده است،
 لاشه هواپیمایی که
 خلبانی از خود گذشته در
 آن بوده، پوتین‌های سربازان
 کشته‌ای که روزگاری در پای رزم
 آورانی بوده است، عکس‌هایی که نشان
 از مقاومت و ایثار ملت را می‌دهد،
 تندیس سربازی قهرمان با پرچمی در
 دست و اسلحه‌ای بر شانه که بیانگر
 اوج شعار نبرد تا پیروزی است و ...؛
 این‌ها همه نمونه‌هایی است برای الگو
 دادن و فراهم کردن بستر الگوپذیری از
 آن حماسه‌سازان محبوب و ایثارگر.

مفهوم ایثار و شهادت

واژه شهید از اسماء الله است. این واژه
 در لغت به معانی مختلف به کار رفته
 است. در اصطلاح « شهید مسلمانی

است که در راه خدا کشته شود». ادبیات اسلامی به مسئله شهادت رویکردی ویژه
 دارد. در قرآن کریم ماده شهید ۱۶۰ بار به صورت مشتقات مختلف ذکر شده است و
 احادیث متعدد نبوی (ص) و مروی از ائمه معصومین (ع)، مسئله شهید و شهادت را
 چون میراثی عظیم به ما رسانیده است.

از دیدگاه اسلام فدا کردن جان به طور آگاهانه و انتخاب‌گرایانه در راه آرمانی مقدس
 و پاک که به تعبیر قرآن «فی سبیل الله» نامیده می‌شود، «شهادت» نام دارد و کسی که
 به چنین مقامی دست می‌یابد، «شهید» است. البته پذیرفتن مرگ هنگامی ارزشمند
 است و فداست دارد که از سویی آگاهانه باشد و از سوی دیگر، رضایت و خشنودی
 خداوند را در پی داشته باشد. آنکه در راه رسیدن به آرمانی مقدس کام برمی‌دارد و
 مبارزه می‌کند و سختی‌ها را متحمل می‌شود و نهایت تلاش و همت خود را تا حد
 ایثار کردن جان به کار می‌گیرد، خداوند وی را از دیگران به عنوان «مجاهد در راه
 خدا» برتر می‌داند و پاداشی عظیم برایش در نظر می‌گیرد، چنان که در قرآن آمده
 است: «خداوند مجاهدانی را که با مال و جان خود جهاد نمودند، بر قاعدان برتری
 بخشیده است». پیامبر اکرم (ص) نیز چنین انسانی را بهترین مردم می‌داند و می‌فرماید:
 «بهترین مردم کسی است که نفس خود را در راه خدا ننگه داشته و با دشمنانش جهاد
 می‌کند و خواهان مرگ یا کشته شدن در میدان جنگ است».

تأثیر فرهنگ عاشورا و کربلا بر پیروزی و استمرار انقلاب اسلامی

در حالی که اکثر انقلاب‌های معاصر، سرچشمه ایدئولوژیک خود را از ناسیونالیسم،
 بورژوازی، کمونیسم و ... می‌گرفتند، مردم ایران به رهبری حضرت امام خمینی
 (ره)، اسلام را به عنوان ایدئولوژی انقلابی خود برگزیدند. با توجه به آنکه مهمترین
 منبع فرهنگ سیاسی ایران، مبانی دینی و به طور خاص مذهب شیعه است و بخش
 عمده‌ای از رفتار سیاسی مردم نیز از آن متأثر است، بنابر این حرکت اسلامی مردم
 ایران در بهمن ۵۷ نیز از آنجا ناشی شده است.

اینکه روحانیت شیعه در طول تاریخ منشأ حرکت‌های بزرگ شده است، دو دلیل
 عمده دارد: دلیل اول، ویژگی خاص فرهنگ روحانیت شیعه است. به این معنا که

روحانیت شیعه از نظر معنوی، متکی
 به خدا و از نظر اجتماعی متکی به
 مردم است و این اندیشه پیوند
 ناگسستنی با قیام امام حسین (ع) و
 واقعه عاشورا دارد.

از دیدگاه اسلام فدا کردن جان به طور
 آگاهانه و انتخاب‌گرایانه در راه آرمانی
 مقدس و پاک که به تعبیر قرآن «فی
 سبیل الله» نامیده می‌شود، «شهادت»
 نام دارد و کسی که به چنین مقامی
 دست می‌یابد، «شهید» است.

روحیه شهادت طلبی هم
نقش بازدارندگی دارد
و دشمن را از تهاجم
باز می‌دارد و هم باعث
می‌شود در هنگامه هجوم،
جوانان و مردان این دیار
به میدان جنگ شتافته و
از حریم اسلام حراست و
پاسداری نمایند.

فرهنگ شیعی یک فرهنگ زنده، حرکت‌زا و انقلاب‌آفرین است. این فرهنگ که از روش و اندیشه‌های امام علی (ع) تغذیه می‌کند، فرهنگی است که در تاریخ خود؛ عاشورا، صحیفه سجادیه، دوره امامت و عصمت دوپست و پنجاه ساله دارد.

دلیل دوم این است که روحانیت شیعه که به دست ائمه شیعه پایه‌گذاری شده است، بر اساس تضاد با قدرت‌های سلطه‌گر، انکار حقانیت پادشاهان و بی‌نیازی از قدرت‌های حاکم بوده است. روحانیت شیعه از نظر معنوی، متکی به خدا و از نظر اجتماعی متکی به مردم است و این اندیشه پیوند ناگسستنی با قیام امام حسین (ع) و واقعه عاشورا دارد.

مفاهیم شهید و شهادت در دین اسلام، از تعبیری ویژه نسبت به ادیان دیگر برخوردار است. شهادت، مرگی از راه کشته شدن است که شهید آگاهانه و به خاطر هدف مقدس و به تعبیر قرآن «فی سبیل الله» انتخاب می‌کند. در واقع شهید، سعادت‌مندانی به شمار می‌آیند که عمری را در خدمت به اسلام و مسلمین گذرانده‌اند و در آخر نیز عمر فانی خود را به فیض عظیمی که دل‌باختگان به لقاءالله آرزو می‌کنند، بخشیده‌اند. از این رو آنان جایگاهی والا دارند؛ زیرا زندگانی خویش را در راه هدفی الهی با سرفرازی به خیل شهدای راه حق پیوند زده‌اند. بنابراین استفاده از عناصر شهادت‌طلبی و الگوی کربلا را می‌توان از جمله منابع قدرت روحانیون شیعه محسوب کرد؛ الگویی که پیام محرم قوی‌ترین نیروی ملی و بسیج اجتماعی را در اختیار روحانیت می‌دهد، به شکلی که تمام ملت به سوی یک سوگواری با احساسات شدت‌آمیز تا آن درجه سوق داده می‌شوند که باور کردن آن برای کسانی که شاهد آن نبوده‌اند، بسیار مشکل است.

واقعیت این است که روحانیت شیعه در طول تاریخ توانسته است حادثه عاشورا را بازسازی نموده و آن را با گفتمان‌های جدیدی وارد عرصه سیاسی ایران نمایند. از آنجا که سلطه خارجی بر اساس شرایط غیر عادلانه‌ای ایجاد می‌شود، بنابراین می‌توانستند همانند «یزید» را در فرهنگ سیاسی ایران تشابه‌سازی نمایند و به این ترتیب، مردمی که سال‌ها در عزای امام حسین (ع) گریه کرده‌اند و از قیام وی، درس غیرت و شهادت فراگرفته‌اند را وارد عرصه سیاسی و اجتماعی نمایند که زمینه‌ساز اعتراض علیه سلطه خارجی می‌باشد.

ضرورت بهره‌گیری از فرهنگ عاشورا و کربلا در نگاه حضرت امام خمینی (ره)

در میان علمای شیعه، حضرت امام خمینی (ره) متمایز از تمامی علمای پیش از خود، فلسفه قیام عاشورا و حرکات سایر ائمه معصومین (ع) را برپایی حکومت عدل و مقابله با حکومت‌های ظالم و جابر معرفی می‌کند: «زندگی

«اگر ما یوسف‌های دینی و مفاهیم ارزشی را به مردم و مخاطبان بنمایانیم، هزاران زلیخای سینه چاک را مشتری دین و ارزش‌ها خواهیم ساخت.»

در واقع امام خمینی (ره) پیش از هر مقاله شیعه، خاطره کربلا را با ضرورت سیاسی به کار گرفته است.

سیدالشهداء(ع) زندگی حضرت صاحب سلام‌الله‌علیه، زندگی همه انبیاء عالم، همه انبیاء از اول، از آدم تا حالا همه‌شان این معنا بوده است که در مقابل جور، حکومت عدل را می‌خواستند درست کنند.^۲

از این رو امام خمینی (ره) از واژگان محرم، صفر، شهادت، امام حسین (ع)، عاشورا و کربلا تفسیری ارائه می‌داد که می‌توانست کنش انقلابی علیه رژیم پهلوی را برانگیزاند. در واقع امام خمینی (ره) بیش از هر مقاله شیعه، خاطره کربلا را با ضرورت سیاسی به کار گرفته است. مردمی که در طول چهارده قرن، حماسه محمد(ص)، علی(ع)، زهرا(س)، حسین(ع)، زینب(س)، سلمان(ع)، ابوذر(ره) و صدها هزار زن و مرد دیگر را شنیده بودند و این حماسه‌ها با روحشان عجین شده بود، بار دیگر همان ندای آشنا را از امام خمینی (ره) شنیدند و علی(ع) و حسین(ع) را در چهره او دیدند.

اندیشه سیاسی حضرت امام خمینی (ره) به دلیل خصلت دینی و ماهیت مکتبی خود، از پیوند عمیق و ناگسستنی با نهضت حسینی برخوردار بوده است؛ چرا که از دیدگاه امام خمینی (ره) اسلام تنها به عبادت و برگزاری آیین‌های دینی ختم نمی‌شود، بلکه دعوت وی به آگاهی و بیداری ملل جهت فهم دین، برقراری ارتباط فرد با اجتماع، برقراری ارتباطات فرهنگی، داشتن استقلال فکری و احساس مسئولیت نمودن در قبال مسائل مهم جهان اسلام و مسلمین، نشان از آمیختگی اسلام با تمام وجوه زندگی انسان در قرائت دینی امام(ره) داشت. از این رو ایدئولوژی شیعی مبتنی بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در ایجاد و گسترش دامنه نفوذ و پیروزی انقلاب اسلامی نقش مهمی ایفا نموده است.

وقتی به عبارات امام در باره عاشورا رجوع می‌کنیم، ابتکار انقلابی امام را در استفاده از حادثه عاشورا مشاهده می‌نماییم: «تمام انبیاء برای اصلاح جامعه آمده‌اند و همه آنها این مسئله را داشتند که فرد باید فدای جامعه بشود. سیدالشهداء روی همین میزان، خودش و اصحاب و انصار خودش را فدا کرد تا جامعه اصلاح بشود.»^۳

در واقع امام خمینی (ره) با اعتقاد به این امر که قیام و شهادت سیدالشهداء(ع) باید ملاک عمل اجتماعی مسلمانان قرار گیرد، نهضت حسینی را مبنای حرکت خویش در انقلاب اسلامی قرار داد: «آنچه که سیدالشهداء(ع) عمل کرد و آن ایده‌ای که او داشت و آن راهی که او رفت و آن پیروزی که بعد از شهادت برای او حاصل شد و برای اسلام حاصل شد، (روحانیون) [برای] مردم روشن کنند و بفهمانند به صد نفر می‌شود مقابله با یک همچو ظالمی دارای همه چیز کرد.»^۴

امام خمینی (ره) که استقلال کشور را در عصر خود در خطر می‌دید، خطاب به علما و مردم مسلمان ایران اعلام کرد: «امروز روزی نیست که به سیره سلف صالحان بتوان رفتار کرد، با سکوت و کناره‌گیری همه چیز را از دست خواهیم داد.»^۵ به عقیده امام: «تکلیف ماها را حضرت سیدالشهداء(ع) معلوم کرده است: در میان جنگ از قلت عدد نترسید.»^۶ «قیام ایشان با تعداد کم به خاطر آن بود که عذر را از ما ساقط کند.»^۷ «حضرت سیدالشهداء(ع) به همه آموخت که در مقابل ظلمت، در مقابل ستم، در مقابل حکومت جائز، چه باید کرد.»^۸

تأکید بر قیام عاشورا و فرهنگ شهادت‌طلبی، نزد امام خمینی (ره) از چنان اهمیتی برخوردار بود که ایشان حتی در وصیت‌نامه سیاسی الهی خود نیز به تذکر در این باب پرداخته‌اند: «ما مفتخریم که ائمه معصومین ما صلوات الله و سلامه علیهم، در راه تعالی دین اسلام و در راه پیاده کردن قرآن کریم که تشکیل حکومت

واقعیت این است که روحانیت شیعه در طول تاریخ توانسته است حادثه عاشورا را بازسازی نموده و آن را با گفتمان‌های جدیدی وارد عرصه سیاسی ایران نمایند.

عدل یکی از ابعاد آن است، در حبس و تبعید به سر برده و عاقبت در راه براندازی حکومت‌های جائزانه و طاغوتیان زمان خود شهید شدند. و ما امروز مفتخریم که می‌خواهیم مقاصد قرآن و سنت را پیاده کنیم و اقشار مختلف ملت ما در این راه بزرگ سرنوشت‌ساز سر پا یا نشناخته، جان و مال و عزیزان خود را نثار راه خدا می‌کنند.^۹

مفهوم‌شناسی فرهنگ ایثار و شهادت

بر اساس آموزه‌های دینی و انقلابی، برخی از ارزش‌ها که روحیه مقاومت و سلحشوری در مقابل دشمن داخلی و خارجی و از خود گذشتگی را در بین مردم ترویج می‌دهد، به عنوان نمادهای فرهنگ ایثار و شهادت شناخته می‌شوند. به عبارت دیگر فرهنگ ایثار مجموعه‌ای از افکار، اعتقادات، باورها، ارزش‌ها، پسندها، علائق، دلبستگی‌ها، روابط و عاداتی است که در جریان انقلاب اسلامی و با توجه به پیشینه دینی ملت و متأثر از قیام و نهضت حسینی تجلی یافته و در دوران دفاع مقدس و جنگ تحمیلی به اوج خود رسیده و در عرصه‌های گوناگون بازسازی و سازندگی نیز خود را نشان داده است و اینک نیز در دهه چهارم انقلاب و در مقابله با تهدید نرم دشمنان قسم خورده انقلاب اسلامی، بیش از هر زمان، جامعه ما به آنها نیازمند است.

فرهنگ ایثار و شهادت متأثر از قیام حضرت امام حسین (ع) در کربلا؛ مالا مال از ارزش‌هایی نظیر: عشق، عرفان، دلاوری، مردانگی، شجاعت، حماسه، ایثارگری، از خود گذشتگی، ایمان به هدف، اطمینان به پیروزی، شهادت‌طلبی، فداکاری، انفاق، بذل، احسان، عفو، بردباری، فرو بردن خشم، استقامت، عدالت‌خواهی، ظلم‌ستیزی، آزادی‌خواهی، عزت‌مداری، غیرت، جوانمردی و ... است.

تأثیر ترویج و گسترش فرهنگ ایثار و شهادت بر تقویت امنیت ملی و بازدارندگی

روحیه شهادت‌طلبی هم نقش بازدارندگی دارد و دشمن را از تهاجم باز می‌دارد و هم باعث می‌شود در هنگامه هجوم، جوانان و مردان این دیار به میدان جنگ شتافته و از حریم اسلام حراست و پاسداری نمایند. تجربه اکثر کشورها نیز نشان می‌دهد که هرگاه روحیه ایثار و فداکاری در میان مردم ضعیف بوده، دشمن نه تنها در تهاجم خود موفق بوده بلکه توانسته است بخش‌هایی از خاک کشور مورد هجوم را از آنان جدا نماید. از این رو روحیه فداکاری و شهادت‌طلبی سد محکمی در برابر تهاجم دشمن به شمار می‌آید.

اما مهمترین تأثیری که فرهنگ ایثار و شهادت بر امنیت کشور دارد، تأثیر فرهنگی و نرم است. فرهنگ شهادت و شرح حال زندگی و رشادت‌های شهدا در صورتی که بتواند به زیبایی به نسل جوان منتقل شود، می‌تواند نسلی مؤمن تربیت کند که در هنگامه خطر به مانند پشتیبان خود به میدان جهاد و شهادت بشتابد. به عبارتی، فرهنگ شهادت هم به جهت بازدارندگی امنیت کشور را از تهاجم نظامی تأمین می‌کند و هم با عطر آگین کردن فضای کشور و مقابله با تهدیدات نرم دشمن، باعث تربیت نسلی مؤمن و شهادت‌طلب

به میزان دور شدن از مضامین قیام
عاشورا، شاهد کمرنگ‌تر شدن مضامین
انقلابی و سکون و دل‌مردگی بیش‌تر
و رشد نگران‌کننده عوامل انحرافی
خواهیم بود.

گشته که در هنگامه خطر به دفاع از اسلام می‌پردازند. نشر فرهنگ ایثار و شهادت، همچنین می‌تواند نسلی شجاع و ایثارگر تربیت نموده تا مانند شهدا در میدان جهاد علمی نیز نقش‌آفرینی کنند. از این رو دستگاه‌های فرهنگی کشور باید کوشش نمایند با معرفی هر چه بیشتر شهدا به نسل جوان، آنان را با فداکاری‌های این شهدا آشنا نمایند و این کار را مقدمه تربیت جوانان و سازندگی کشور قرار دهند.

راه‌های حفظ و انتقال فرهنگ ایثار و شهادت‌طلبی در جامعه

یکی از رسالت‌ها و مسئولیت‌ها در طول تاریخ، در همه عصرها و تمدن‌ها و کشورها، انتقال دادن ارزش‌های حاکم بر جامعه است. حفظ و اعتلاء و انتقال ارزش‌های اصیل فرهنگی و دینی و باورهای مطلوب اجتماعی، رفتارهای متعالی فردی و جمعی مانند نشاط و پویایی، عطف، استواری، عزم و تلاش از اساسی‌ترین رسالت‌های همگانی است.

باید توجه داشته باشیم که عوامل ایجاد انقلاب اسلامی، گذشته از یک سلسله شرایط مساعد که زمینه‌ساز پیروزی انقلاب و به اصطلاح شرایط لازم وقوع انقلاب بودند، وجود همزمان سه عامل مکتب اسلام، رهبری و حضور مردم بوده است. تردیدی نیست که برای تداوم و استمرار هر پدیده‌ای، از جمله انقلاب اسلامی، باید علل محدثه به عنوان علل مبقیه، نه فقط در شکل، بلکه در فعل، نیز حفظ شود و در هر سه بُعد، نهضت عاشورا معیار و میزان عمل است. به عبارتی دیگر؛ به میزانی که مفاهیم و مضامین نهضت امام حسین (ع) از جامعه دور شود، به همان میزان جامعه از استقرار اهداف حق‌طلبانه امام خمینی (ره) که همان اهداف متعالی امام حسین (ع) بود، دور می‌شود. به میزان دور شدن از مضامین قیام عاشورا، شاهد کمرنگ‌تر شدن مضامین انقلابی و سکون و دل‌مردگی بیش‌تر و رشد نگران‌کننده عوامل انحرافی خواهیم بود.

طبیعی است که اگر عاشورا و روح حرکت عاشورا در ایران زنده بماند، انقلاب و آرمان‌های والای آن بدون آسیب در گذر زمان، روز به روز آب‌دیده‌تر و مستحکم‌تر به حرکت خود ادامه خواهد داد، ولی این امر؛ فداکاری، بسیج و عزم ملی می‌طلبد. گفته‌اند: «الناس علی دین ملوکهم»، استمرار روحیه ایثار و فداکاری مردم، منوط به تداوم روحیه عدالت‌جویانه و حق‌طلبانه دولت‌مردان انقلاب است.

استمرار انقلاب هم، مانند دوران شکل‌گیری، نیازمند روحیه شهادت‌طلبی، فداکاری و ایثار جمعی است. با این اوصاف می‌توان گفت که مسئولان جامعه برای الگوسازی و الگوپذیری فرهنگ ایثار و شهادت در میان جامعه و نسل‌های آینده، ناچارند به نقش‌های ذیل توجه خاص و ویژه مبذول دارند:

- ۱- بررسی و تبیین سیره ائمه معصومین (ع) و حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری به عنوان الگوهای با هویت و قابل قبول.
- ۲- تعیین استراتژی و نقشه جامع دفاع فرهنگی با بهره‌گیری اصولی و دقیق از ارزش‌های دفاع مقدس و نهضت کربلا و اخلاق و رفتار رزمندگان.
- ۳- ایجاد حوزه تبادل فرهنگ نظام شیعی با سایر ملل مسلمان جهت اثبات قابلیت و توانمندی فرهنگ غنی اسلام و نفوذ روش کارآمد در فرآیند توسعه و تجدد علمی و ایجاد خلدشه در مشروعیت انحصار الگوی توسعه غرب.

از خود بیگانگی و خود را فراموش کردن
و در بند دنیا گرفتار شدن، مهم ترین
مانع در بسط و ترویج فرهنگ مقاومت و
ایثار و شهادت در جامعه است.

۴- خدامحوری و آرمان گرایی مسئولان جامعه، با نگاه تکلیف محور، به جای نگاه رابطه محور و عامل شدن به انجام و پیگیری آن .

۵- جلوگیری از تنزل ارزش های ایثارگری و دفاع مقدس از سطح ملی و مردمی به سطح ارزش های گروهی.

۶- تلاش مناسب و فعال برای باورپذیر کردن ارزش های فرهنگ ایثار و شهادت، از طریق اجتناب جدی از تبلیغاتی کردن آنها و در نظر گرفتن انواع مخاطبان و در سطح آنان .

۷- ایجاد هماهنگی کامل میان بخش های فرهنگی با دیگر بخش های جامعه از طریق مهندسی فرهنگی و تبیین نظام جامع فرهنگی کشور و مدیریت آن .

۸- تلاش برای بومی سازی مطالبات فرهنگی و مباحث متنوع آن از طریق از میان بردن تعارض میان صاحب نظران در تعریف ارزش ها و مسائل مختلف فرهنگی و اجتماعی.

۹- اقدام برای از میان بردن جاه طلبی ها و سابقه الگوهای دینی و فکری جامعه برای رسیدن به قدرت.

۱۰- اقدام مؤثر برای از میان بردن مظاهر متنوع ضد ارزشی و شبیخون فرهنگی در سطوح مختلف جامعه که حتی برخی تحت عنوان ارزش ها تبلیغ و ترویج می شود.

۱۱- تعلیم و تربیت غیر مستقیم، هنری و جذاب مطالب و مباحث عینی و عملی فرهنگ ایثار، از جمله برشمردن برجستگی های ایثارگری و خدمتگزاری، اسرار شهادت طلبی و تفاوت آن با مرگ طبیعی، تبیین اصل دفاع مشروع در اسلام و حقوق بین الملل معاصر، توضیح تلازم متناسب در حق و تکلیف، لزوم حفظ اصل امنیت و احساس امنیت، توجه به ادبیات اثرگذار داستانی، فیلم ها، تئاترها ، اردوها، بازدیدها و ... که با نوعی تعادل و البته تفاهم همراه باشد.
با توجه به مطالب اشاره شده، مسئولان کشور بایستی نسبت به موارد زیر نیز توجه جدی داشته باشند:

۱- فهم صحیح و درک درست و جامع از مفاهیم ارزشی داشته و به دور از افراط و تفریط ، مفاهیم ارزشی دفاع مقدس را به نسل جوان معرفی نمایند.

۲- سهل گیری در انتقال مفاهیم ارزشی و عدم تحمیل تکالیف خارج از وسع و توان، به ویژه در مراحل اولیه که نیاز به جاذبه های ویژه است.

۳- تقویت انگیزه های معنوی: دین خواهی و احساس انگیزه و عطش برای پاسخ گویی به نیازهای روحی و معنوی به نحوی که اگر احساس نیاز و عطش از درون بجوشد، چون تشنه ای خود به دنبال آب خواهد رفت.

۴- به کارگیری روش های تبلیغی صحیح، جذاب و منطقی در ایجاد گرایش و انگیزه های مثبت به سوی ارزش ها: مخاطب شناسی و آرایه مفاهیم ارزشی مناسب با توانایی و ظرفیت روحی علمی آنان (کلم الناس علی قدر عقولهم) و همچنین شفافیت و سادگی در انتقال مفاهیم ارزشی.

۵- تکیه بر استدلال و روش های اقناعی: انتقال پیام های ارزشی باید مبتنی بر آگاه سازی همراه با استدلال و تحلیل باشد تا موجب اقناع و پذیرش درونی و ایجاد کانون جذب در خانه دل مخاطب شود.

۶- تکیه بر زیبایی ها با بهره مندی از هنر. حکیمی می گوید: «اگر ما یوسف های دینی و مفاهیم ارزشی را به مردم و مخاطبان بنمایانیم، هزاران زلیخای سینه چاک را مشتری دین و ارزش ها خواهیم ساخت».

۷- توجه به کرامت، عزت نفس و ارزنده سازی شخصیت مخاطبان: حرمت گذاری و احترام به شخصیت و کرامت انسانی؛ از مهمترین عوامل مؤثر در تربیت به شمار می آید. عزت نفس موجب اعتماد و خودباوری و شکوفایی و خلاقیت خواهد شد. چنانچه حضرت امیر(ع) فرمودند: یادآوری

ملت ما امروز با داشتن مفاخر و دستاوردهای
گرانبهای دوران دفاع مقدس، در تدوین
الگوی فرهنگی، نیازمند مبنای تئوریک
متناسب با تحول، از دیگران نیست.

زیاد نقاط مثبت و خوب در رفتار افراد، باعث تحریک و پویایی اشخاص شجاع و برانگیختن افراد دلسرد و مسامحه‌کار به سوی رفتار مثبت خواهد شد.^{۱۱}

۸- امیدبخشی، مثبت‌گرایی، اعتمادسازی: ایجاد امید و نشاط، به جای یأس آفرینی، القای توان و اعتماد به جای تلقین عجز، ناتوانی و ضعف و نگرش مثبت به آینده‌ای روشن و تعالی‌بخش و سعادت‌مند، موجب تحرک و پویایی، اعتماد به نفس و افزایش روحیه استقامت و پایداری در راه هدف شده و زمینه‌های مناسبی را برای پذیرش مفاهیم ارزشی برای او فراهم می‌سازد. حسن ظن و اعتماد به جوانان؛ باعث دلگرمی و برقراری ارتباط صمیمی می‌شود.

۹- معرفی الگوهای عینی و رفتاری در جامعه: معرفی الگوهای ارزشی شایسته که بیانگر عینی و ملموس انطباق با رفتارهای عملی الگوهاست، از عوامل مهم گرایش به ارزش‌ها می‌باشد. قرآن کریم در اهمیت نقش الگویی راهبران دینی می‌فرماید: «لقد کان لکم فی رسول الله اسوه حسنه.»

۱۰- پاسداری از هویت اصیل جامعه در مواجهه با فرهنگ بیگانه: اقوام و مللی که از وحدت و انسجام فرهنگی قوی برخوردارند، کمتر در معرض تغییر و تحریف قرار می‌گیرند.

۱۱- نظام آموزشی کیفی و کارآمد: بذریعت اعتقاد به مفاهیم ارزشی در فطرت هر انسانی به طور بالقوه وجود دارد. نظام آموزشی کارآمد می‌تواند با شیوه‌های صحیح، این استعدادها را به فعلیت رسانده و در این زمینه برنامه‌ریزی نماید.

۱۲- مسئولان و دولتمردان باورشان شود که مدیون خون شهدا هستند.

۱۳- برای مسئولان تبیین شود که امنیت امروز جامعه، مرهون فداکاری‌ها، رشادت‌ها، خون دادن‌ها و از جان گذشتگی شهدای دیروز است.

۱۴- تهیه زندگینامه و شرح عملیات مربوط به شهدا.

۱۵- مصاحبه با خانواده شهدا و ثبت و ضبط ویژگی‌های اخلاقی و دینی شهیدان.

۱۶- بسط و گسترش اهداف انقلاب و نهضت عاشورا؛ نظیر عدالت اجتماعی و کرامت انسانی و ارزش نهادن به جایگاه مردم.

هنگامی که فرهنگ شهادت در جامعه رواج یافت، شوق و شغفی در قلوب به وجود می‌آید که سبب مسابقه و رقابت بر سر کسب این مقام می‌شود. پیامبر گرامی اسلام (ص) با ترویج فرهنگ جهاد و شهادت، توانست با جمع اندک

ماه علوم انسانی

سال جامع علوم انسانی

و ناتوان (به لحاظ مادی) مسلمانان اولیه، نصرت و یاری خداوند متعال را کسب کرده، بزرگترین ضربه‌ها را بر پیکر شرک زده و سبب تثبیت و گسترش سریع اسلام شود. با گسترش فرهنگ جهاد و شهادت طلبی است که لرزه بر اندام دشمنان می‌افتد و آنان را از نفوذ در دژهای اسلام ناامید می‌کند. پس تنها گسترش و رواج فرهنگ جهاد و شهادت است که استقرار عدل جهانی را به دنبال خواهد داشت و

فاصله گرفتن از این فرهنگ یعنی ذلت و ضلالت جوامع و دور ماندن از قافله نور و هدایت. حماسه بزرگ هشت سال دفاع مقدس باید به عنوان میراثی گرانسنگ در ذهن ملت ایران باقی و از آفت تحریف مصون بماند. تنها در این صورت است که آیندگان و کسانی که دوران پرافتخار دفاع مقدس را درک نکرده‌اند، می‌توانند این میراث را در منظر دیدگان خویش قرار دهند و از اندوخته‌های گرانبهای آن سود جویند. بدیهی است ملت ما امروز با داشتن مفاخر و دستاوردهای گرانبهای دوران دفاع مقدس، در تدوین الگوی فرهنگی، نیازمند مبانی تئوریک متناسب با تحول، از دیگران نیست.

انقلاب اسلامی ایران از بسیاری از جهات و امدار نهضت حسینی و مقولاتی نظیر شهادت طلبی عاشورایی است. در واقع اسلام به عنوان ایدئولوژی انقلاب از سوی امام خمینی (ره) با مفاهیم عاشورایی آمیخته شد و مردمی‌ترین انقلاب قرن بیستم را رقم زد. در این انقلاب، نفی سلطه و مبارزه با بیگانگان از یک سو و شهادت طلبی و آزادگی به شیوه حسینی از سوی دیگر، مد نظر امام خمینی (ره) و مردم مسلمان ایران قرار گرفت. از این رو نهضت حسینی به عنوان سر منشا انقلاب، تأثیر به سزایی نخست در شکل‌گیری مبارزات علیه رژیم پهلوی و پیروزی انقلاب اسلامی و سپس در جبهه‌های جنگ علیه تجاوزگران خارجی به جای گذاشت.

اینک از خود بیگانگی و خود را فراموش کردن و در بند دنیا گرفتار شدن، مهم‌ترین مانع در بسط و ترویج فرهنگ مقاومت و ایثار و شهادت در جامعه است. آن چیزی که اساساً فرهنگ دینی ما را تهدید می‌کند، فراموش کردن شاخصه‌های اسلام انقلابی، اسلام ناب محمدی (ص)، اسلام علوی و در یک کلمه اسلام عاشورایی و رو آوردن مسئولان و به تبع آن مردم به روحیه رفاه‌زدگی، اشرافی‌گری، تجمل‌پرستی، اسلام اموی، اسلام آمریکایی و در یک کلمه؛ ترجیح خود بر دیگران است.

امروز در آغاز دهه چهارم انقلاب اسلامی که اسلام اشرافی‌گری در مقابل گفتمان امام و انقلاب اسلامی صف‌آرایی کرده و در پیشبرد اهداف شیطانی خود از هیچ خدعه و نیرنگی فرو گذار نیست، تکیه بر فرهنگ ایثار و شهادت به عنوان راهبرد اصلی جبهه خودی مطرح است و تمامی کسانی که به این جبهه اعتقاد دارند؛ اعم از مسئولان و مردم، موظفند گوش به فرامین مقام معظم رهبری، در تبیین و بسط و گسترش فرهنگ ایثار و شهادت کوشا باشند.

پی‌نوشت‌ها:

۱. موسوعه کلمات الامام الحسین (ع)، ص ۴۰۲.
۲. صحیفه نور، ج ۲۰، ص ۱۹۱.
۳. همان، جلد ۱۵، ص ۵۹.
۴. همان، ج ۱۷، ص ۶۱.
۵. همان، ج ۱، ص ۵۷.
۶. همان، ج ۱۷، ص ۵۹.
۷. همان، ج ۴، ص ۴۲.
۸. قیام عاشورا در کلام و پیام امام خمینی (ره)، ص ۵۵.
۹. وصیت نامه سیاسی الهی امام خمینی (ره)، ص ۱۶.
۱۰. نهج البلاغه.

نشر فرهنگ ایثار و شهادت، می‌تواند نسلی شجاع و ایثارگر تربیت نموده تا مانند شهدا در میدان جهاد علمی نیز نقش آفرینی کنند.

رمز پیروزی انقلاب اسلامی، تأسی از فرهنگ ایثار و شهادت و گفتمان امام خمینی (ره) بوده است.

